

ISSN 2227-2844

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

№ 8 (313) Листопад

2017

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

№ 8 (313) листопад 2017

Частина I

Засновано в лютому 1997 року (27)
Свідоцтво про реєстрацію:
серія КВ № 14441-3412ПР,
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено до переліку
наукових фахових видань України
(педагогічні науки)
Наказ Міністерства освіти і науки України № 793 від 04.07.2014 р.

Журнал включено до переліку видань реферативної бази даних
«Україніка наукова» (угода про інформаційну співпрацю
№ 30-05 від 30.03.2005 р.)

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 5 від 24 листопада 2017 року)

Виходить двічі на місяць

ОСВІТА ТА ІННОВАЦІЇ

23.	Білецький О. А. Місце педагогічного цілепокладання у системі освіти.....	187
24.	Заредінова Е. Р. Дефініційний аналіз поняття «освітнє середовище ВНЗ».....	193
25.	Літвякова Н. В. Маркетинг у сфері освітніх послуг як управлінський і соціальний процес.....	200
26.	Паславська І. С. Ризик-менеджмент в Україні: стан дослідження проблеми та перспективи розвитку.....	208
27.	Рижанова А. О. Медіаосвіта як складова вищої освіти для інноваційного розвитку України.....	215
28.	Старокожко О. М. Стратегії поліпарадигмальності освітнього простору.....	223
29.	Топольник Я. В. Сучасні медіаосвітні технології як засіб модернізації вищої школи.....	231
30.	Фіголь Н. А. Педагогічна культура як фактор розвитку особистості учителя.....	237

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

31.	Архипова С. П., Смерчак Л. І. Самореалізація людей похилого віку: проблеми та пошуки.....	244
32.	Бриндіков Ю. Л. Технологія здійснення реабілітаційної діяльності з військовослужбовцями, учасниками бойових дій..	252
33.	Клімчук В. А. Дозвілля як сфера соціального виховання дітей та молоді.....	260
34.	Отрошенко Н. Л., Сенецький В. А. Соціально-психологічний портрет неповнолітнього засудженого.....	267
35.	Поліщук О. А. Стан трудової реабілітації осіб з обмеженими можливостями здоров'я в Україні.....	277
36.	Сапіга С. В. Роль дорослих лідерів-скаутів у розвитку особистісного потенціалу підлітків-членів скаутських громадських об'єднань.....	288
37.	Спіріна Т. П., Тимошенко Л. О. Профілактика вживання алкоголю у підлітковому середовищі.....	295
38.	Тунтурська С. В. Супервізія як метод професійної підтримки батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу та прийомних батьків.....	301
39.	Циган Н. В. Професійний розвиток соціальних працівників системі неперервної освіти.....	308
	Відомості про авторів.....	315

formation of an understanding of one's own responsibility for future development in scouting, etc.

Key words: development of personal potential, scout, scout public association, adolescent, adult leaders, roles of adult leaders, competence, adult leaders training program.

Стаття надійшла до редакції 27.09.2017 р.

Прийнято до друку 24.11.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Безпалько О. В.

УДК 616-084-0583

Т. П. Спіріна, Л. О. Тимошенко

ПРОФІЛАКТИКА ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ У ПІДЛІТКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Україна, за результатами опитування Всесвітньої організації охорони здоров'я, посідає перше місце в списку серед інших країн за рівнем вживання алкоголю серед неповнолітніх. Проблема алкоголізму серед підлітків є дуже актуальною, оскільки підлітковий алкоголізм призводить до значних фізичних руйнацій несформованого організму, до розвитку тяжких психічних захворювань, до погіршення подальшої соціальної адаптації та соціальної деградації молодшої людини.

Проблеми алкоголізму привертають увагу багатьох науковців. Причини існування розглядуваного явища та його попередження висвітлено у дослідженнях В. Заславського, С. Климової, Н. Максимової, О. Минка, А. Шаповала. Проблеми алкогольно залежних сімей вивчають В. Дунаєвський, О. Єришев, Б. Лебедев, Ю. Лисицин. Дослідженню впливу алкогольної залежності батьків на психологічний стан дітей та їх соціалізацію присвячені наукові праці Т. Бойченко, Г. Здравомислова, Т. Круцевича, М. Оржеховської, Ю. Похолінчука, І. Смірної.

Аналізу вживання алкоголю як фактора детермінації правопорушень присвячені праці В. Бурдіна, О. Кашкарова, В. Леня, С. Мірошніченка, А. Піонтовського, О. Шигоніна. Основи соціально-педагогічної роботи з дітьми схильними до вживання алкоголю вивчалися В. Грушко, Н. Максимовою, О. Яременком.

Збільшення чисельності негативних явищ в молодіжному середовищі засвідчує необхідність більш детального дослідження різних аспектів попередження вживання підлітками та молоддю психоактивних речовин. Це і спонукало нас до вивчення питання профілактики підліткового алкоголізму.

В Україні спостерігається високий рівень вживання алкоголю підлітками та студентською молоддю, що безпосередньо є соціально-демографічною проблемою, яка стосується всього населення [1].

Алкоголізм у молодому віці спостерігають набагато частіше, ніж у зрілому віці. Причина в тому, що, наприклад, підлітки є соціально незрілими, більш схильні до впливу алкоголю. Їх організм чутливіший і тому ризик стати алкоголіком дуже високий [2].

Інформаційно-освітні профілактичні заходи в Україні не дають очікуваного результату, тому що нав'язлива реклама, відносно доступні ціни, особистий приклад тих, хто за характером роботи має справу з дітьми та підлітками, а також «мода» на алкоголь призводить до зниження віку споживачів алкоголю. Результати соціологічного опитування «Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються: поширення й тенденції в Україні», проведеного ГО «Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка» у 2015 році в рамках міжнародного проекту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин» свідчать, що у віці 15 років досвід вживання алкогольних напоїв мають 78,4%, а у віці 16 та 17 років цей показник наближається до 85% [3].

На сьогодні рівень споживання алкоголю в Україні є одним із найвищих у світі й становить близько 12–13 літрів абсолютного спирту на душу населення за рік (неофіційна статистика повідомляє про 20 л). Крім того, 34,5% підлітків вказують, що їм «легко» або «дуже легко» придбати алкогольні напої. Рівень споживання алкоголю серед українських підлітків дещо вище, ніж в інших країнах – 83,4% проти середнього показника в Європі на рівні 80%. Понад 40 000 українців щороку помирають від надмірного вживання алкоголю. Виявляється, що 22% українських підлітків почали вживати алкоголь ще до 13 років [4].

Найпростішим способом, що запускає механізм деградації не лише якоїсь окремої особистості, але й усього суспільства в цілому, є алкогольнозалежна молодь. Тому вивчення проблеми вживання алкоголю серед підлітків на сьогодні є дуже актуальною і повинна турбувати не лише батьків, педагогів, а й суспільство в цілому [5].

Статистичні дані поширення негативних явищ в молодіжному середовищі відображають масштабність руйнування даного явища: 90% усіх підлітків мають відхилення в загальному стані здоров'я, з них 20% мають по два та більше захворювань. Серед основних чинників зростання рівня вживання алкоголю можна виділити такі: біологічний; інформаційний; соціальний; особистісно-психологічний.

Сучасні дослідники проблеми виникнення шкідливих звичок у особистості визначають, що не існує оптимального діагностичного методу та єдиної моделі визначення їх причин. І, саме тому, ми маємо дуже різні думки про причини вживання алкоголю - від простої цікавості до бажання зробити на зло, від групового примусу до відсутності тепла

та захищеності у батьківському домі. До алкоголю часто вдаються, сподіваючись відчувати приємний настрій, знизити психічну напруженість, позбутися відчуття втоми, моральної незадоволеності, піти від реальності з її нескінченними турботами і переживаннями. Одним людям здається, що алкоголь допомагає подолати психологічний бар'єр, встановити емоційні контакти, для інших, особливо неповнолітніх, він уявляється засобом самоствердження, показником «мужності», «дорослості». У житті кожного підлітка відбувається переламний момент. Вікова криза зумовлена потребою контролювати події, вислизнути з-під опіки батьків і тим самим самоствердитись. Ці намагання супроводжуються зміною вподобань та поглядів. Вагомий вплив має попереднє виховання батьків. Першою причиною вживання алкоголю є наслідування їх традицій, що несе такі «здорові» наслідки. Підліток вчиться контролювати себе, дози та причини. Але багатьом з них в силу індивідуальних психічних особливостей бракує мотивації утримуватись від спокуси.

Інша мотивація вживання алкоголю – прагнення нових відчуттів. Цей фактор є досить небезпечним, адже частий потяг до «забороненого» спричиняє залежність і може мати невтішні результати. Зазвичай це виявляється спочатку в асоціальних вчинках із нанесенням шкоди, а згодом й до правопорушень і проблем із законом.

Інколи підлітки починають вживати спиртні напої, виправдовуючись складною сімейною ситуацією або негараздами в особистому житті. Вагомий вплив на формування сталих поглядів щодо шкідливих звичок має середовище, у якому перебуває підліток. Нерідко схильність виробляється внаслідок «моди» та нав'язливих поглядів товаришів. Потрібно вчасно припинити спілкування або впевнено дати зрозуміти, що власна думка є більш визначальною.

Мотиви вживання алкоголю юнаками та дівчатами істотно відрізняються. Так, традиційні мотиви є домінуючими для юнаків та дівчат, а ось на другому місці у юнаків - бажання отримати фізичне та психологічне задоволення від дії алкоголю, а у дівчат - псевдокультурні мотиви, тобто вплив соціального мікросередовища. Третє місце для юнаків посідають мотиви позбавлення нудьги, апатії, «порожнечі», бажання підвищити ефективність поведінки, а для дівчат - підкорення впливу окремих осіб або референтної групи та наслідування. На останньому місці стоять мотиви, пов'язані з демонстративною функцією алкоголю.

Матеріали досліджень засвідчили низький рівень самоусвідомлення підлітками, схильними до алкоголізму, рис своєї особистості, практичну відсутність навичок самоаналізу і вміння описувати себе. Аналіз результатів свідчить про значні відхилення у розвитку самосвідомості підлітків, які зловживають алкоголем, їхні самооцінка та рівень домагань суттєво відрізняються від показників підлітків групи «норма», і важковиховуваних учнів, які не вживають алкоголю [3].

Підлітки, схильні до алкоголізму, відмовляються від праці, тільки-но зіткнувшись з труднощами. Подібна поведінка спостерігалась у 57%

таких підлітків. Страх перед невдачами, небажання навіть спробувати подолати труднощі свідчить про високий рівень невпевненості у своїх можливостях, інтелектуальних здібностях. Однак, незважаючи на це, у них занадто високий рівень домагань. Це виявляється і в їх висловлюваннях, і в динаміці вибору складності завдань залежно від успіху чи невдачі.

Дуже важливо помітити перші симптоми алкогольної залежності у підлітка, так як молодий організм найбільш схильний до негативного впливу спиртних напоїв. З великою швидкістю він руйнує клітини мозку, печінки, згубний для нервової системи. Серед перших ознак алкоголізму прийнято виділяти: зниження пам'яті, розумових здібностей, логічного мислення; підвищена дратівливість, депресії або агресія; пізні повернення додому, сліди від побоїв і бійок.

Підлітки можуть прогулювати школу, закинути навчання. Втрачається інтерес до подій, виникають нервові зриви. Для підлітків необхідно проводити регулярні заходи з профілактики алкоголізму: залучати до активного способу життя, влаштувати дитину в спортивну секцію, батькам рідше вживати алкоголь у присутності дітей, придумати захоплення або хобі для дитини та разом з дитиною. Лише за таких умов можна вберегти себе та підлітків від ризику вживання алкоголю.

Активне залучення до профілактичної роботи соціальних педагогів, психологів шкіл, інших установ сфери освіти, а також батьків є, на сьогоднішній день, реальним виходом з цієї ситуації. Залучення до профілактичної роботи фахівців дасть максимальну можливість мати постійний контакт з дітьми, впливати на їхню свідомість, поведінку, розвиток, світосприймання, спостерігати ті відхилення у поведінці, які часто недоступні батькам, формувати у підлітків правильне ставлення до особистого здоров'я.

Профілактика алкоголізму серед неповнолітніх зводиться до того, щоб підліток ні в якому разі не віддалився від батьків в психологічному плані, саме тому вона займає важливе місце в колі сім'ї. Він повинен розуміти, що тільки тато з мамою можуть допомогти йому подолати всі кризи і проблеми, з якими він стикається.

Алкоголізм дійсно може надати незворотні наслідки на здоров'я молодого покоління, тому профілактика підліткового алкоголізму обов'язково повинна проводитися в школах [6].

Для проведення первинної профілактики вживання алкоголю ми розробили чотири тренінгові заняття для підлітків, яку було впроваджено в школі I-III ступенів № 275 імені Кравчука Володимира. Нами було проведено анкетування з метою визначення рівня знань дітей про алкоголізм. У проведеному нами анкетуванні взяли участь 23 учні 7-го класу. Як показав аналіз відповідей на це запитання більшість опитаних респондентів вважає, що алкоголь впливає лише на людину, котра його вживає. Хоча насправді алкоголізм однієї людини стосується і її сім'ї і

суспільства в цілому. Це означає, що рівень обізнаності респондентів, з цього питання, знаходиться на низькому рівні.

Отже, однією з найгостріших проблем сьогодення є поширення негативних явищ в молодіжному середовищі. До яких ми можемо віднести: молодіжне безробіття; дитячу і підліткову бездоглядність та безпритульність; погіршення стану здоров'я молоді; недотримання значною частиною молодих людей норм здорового способу життя; агресивну поведінку підлітків і молоді, насильство у молодіжному середовищі тощо. Існує багато факторів ризику щодо вживання підлітками та молоддю алкогольних напоїв. Найчастіше жоден із цих чинників не призводить до алкоголізації сам по собі, але їх комбінація збільшує ризик першої спроби алкоголю і подальшої залежності. Проте, вивчення факторів розвитку підліткового алкоголізму допоможе фахівцям соціальної сфери, які працюють з підлітками та молоддю, попередити їх негативний вплив щодо алкоголізації, шляхом створення системи захисних факторів.

Список використаної літератури

1. Рівень поширення і тенденції вживання тютюну, алкогольних напоїв, наркотичних речовин серед учнівської молоді України: 2011 / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар, Ю. П. Галіч [та ін.]. – К. : ТОВ ВПК «ОБНОВА», 2011. – 176 с. **2. Ваннек Л. М.** Алкоголізм в Україні – хвороба, явище чи мор? / Л. М. Ваннек // Радіо Свобода. – 2008. **3. Куріння**, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються : поширення й тенденції в Україні : За результатами дослідження 2015 року в рамках міжнародного проекту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин – ESPAD» / О. М. Балакірева (кер. авт. кол.), Т. В. Бондар, Ю. Ю. Приймак, Д. М. Павлова, О. В. Василенко, О. Т. Сакович, С. З. Сальніков, С. В. Сидяк, Ю. Б. Юдін, Н. С. Нахабич. – К. : Поліграфічний центр «Фоліант», 2015. – 200 с. **4. Ягодинський В. В.** Профілактика негативних явищ серед учнівської та студентської молоді / В. В. Ягодинський. – К. : Видавництво європейського університету, 2003. – 168 с. **5. Стан** та чинники здоров'я українських підлітків / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар, О. Р. Артюх [та ін.]. – К.: ЮНІСЕФ, 2012. – 172с. **6. Профілактика** вживання алкоголю серед підліткового та дорослого населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://medix.in.ua/алкоголізм/профілактика-вживання-алкоголю-сере/>.

Спіріна Т. П., Тимошенко Л. О. Профілактика вживання алкоголю у підлітковому середовищі

Соціально-економічні, політичні, культурні зміни в різних сферах українського суспільства зумовило виникнення специфічної соціальної реальності, яка характеризується явищами матеріального та соціального

розладу в родинях, соціального сирітства, насильства, епідемії ВІЛ/СНІД, вживання алкоголю й інших наркотичних речовин підлітками.

Проблема алкоголізму набуває загрозливого характеру в Україні й має всі риси епідемічного процесу. Підлітки відносяться до групи ризику алкоголізації, через особливості віку та чутливості до впливу різноманітних факторів соціалізації.

У статті авторами розкриваються причини виникнення у підлітків схильності до алкоголізму та роль сім'ї та суспільства в профілактиці вживання підлітками алкоголю. А також аналізується стан соціально-педагогічної роботи з підлітками схильними до вживання алкоголю. Подаються результати дослідження рівня обізнаності підлітків, щодо впливу алкоголю на людину.

Ключові слова: алкоголь, алкоголізм, алкоголізація, залежність, підлітки, фахівці соціальної сфери.

Спирин Т. П., Тимошенко Л. О. Профилактика употребления алкоголя в подростковой среде

Социально-экономические, политические, культурные изменения в различных сферах украинского общества обусловило возникновение специфической социальной реальности. Эта реальность характеризуется явлениями материального и социального расстройств в семьях, социального сиротства, насилия, эпидемии ВИЧ/СПИД, употребление алкоголя и других наркотических веществ большим количеством членов общества, среди которых весомую долю составляют подростки.

Проблема алкоголизма приобретает угрожающий характер в Украине и имеет все черты эпидемического процесса. Несмотря на внешне активную антиалкогольную пропаганду и агитацию, количество лиц, особенно подростков и молодежи, которые привлекаются к вредным привычкам, с каждым годом прогрессивно растет. Подростки относятся к группе риска алкоголизации, из-за особенностей возраста и чувствительности к воздействию различных факторов социализации.

В статье авторами раскрываются причины возникновения у подростков склонности к алкоголизму и роль семьи и общества в профилактике употребления подростками алкоголя. А также анализируется состояние социально-педагогической работы с подростками склонными к употреблению алкоголя. Представлены результаты исследования уровня осведомленности подростков, о влиянии алкоголя на человека.

Ключевые слова: алкоголь, алкоголизм, алкоголизация, зависимость, подростки, специалисты социальной сферы.

Spirina T., Tymoshenko L. Prevention of Alcohol Consumption in Adolescent Environment

Socio-economic, political, cultural changes in various spheres of Ukrainian society led to the emergence of a specific social reality. This reality

is characterized by the phenomena of material and social disorder in families, social orphanhood, violence, the consumption of alcohol and other narcotic substances by a large number of members of society, among which adolescents make up a large proportion.

The problem of alcoholism is becoming threatening in Ukraine and has all the features of the epidemic process. Despite externally active anti-alcoholic propaganda and agitation, the number of individuals, especially adolescents and young people, who are attracted to bad habits, progressively grows with each passing year. Teenagers are at the risk of alcohol abuse, due to age and sensitivity to the effects of various factors of socialization.

The use and distribution of juvenile psychoactive substances in Ukraine is a common occurrence with which qualified specialists, teachers and parents are trying to fight, since this represents a particular danger for the further development of our society. Today it becomes clear that prevention is a priority strategy to overcome the problem of adolescent alcoholism, drug addiction, substance abuse, which is why there is a need for a clear justification of the role and place of socio-pedagogical prevention in this process.

In the article, the authors reveal the reasons for the advent of alcohol addiction among adolescents and the role of families and society in preventing the use of alcohol by adolescents. And also the state of social-pedagogical work with teenagers who are inclined to drink alcohol is analyzed. The results of the research on the level of awareness of adolescents, about the influence of alcohol on a person are presented.

Key words: alcoholism, addiction, adolescents, specialists in the social sphere, alcohol, alcoholism.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2017 р.

Прийнято до друку 24.11.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Безпалько О. В.

УДК 37.013.42

С. В. Тунтуєва

**СУПЕРВІЗІЯ ЯК МЕТОД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДТРИМКИ
БАТЬКІВ-ВИХОВАТЕЛІВ ДИТЯЧИХ БУДИНКІВ СІМЕЙНОГО
ТИПУ ТА ПРИЙОМНИХ БАТЬКІВ**

Розвиток сімейних форм виховання продовжує залишатись в Україні провідною формою влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Створюючи мережу прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу, держава забезпечує право дитини на виховання й зростання в турботливій родині та безпечному сімейному середовищі. Забезпечити таке середовище – завдання не з